

Daniel Silander: *Democracy from the Outside-In: The Conceptualization and Significance of Democracy Promotion*. Växjö 2005: Växjö University Press

JAN TEORELL¹

Statsvetenskapliga institutionen vid Växjö universitet har producerat sin första avhandling i statskunskap. Jag hade nöjet att, som inbjuden fakultetsopponent, övervara disputationen och föra ett stimulerande samtal med författaren, Daniel Silander. Vad som följer är en sammanfattning av avhandlingens uppläggning och resultat, samt min bedömning av dess styrka och svagheter.

Sammanfattning

Silanders avhandling syftar till att öka vår förståelse av hur internationella faktorer bidrar till demokratisering (10).² Han delar in detta övergripande syfte i två: (i) ett teoretiskt som handlar om att utveckla en analysmodell (*analytical framework*) för att fånga en sådan internationell faktor, *democracy promotion*, vilket jag fortsättningsvis kommer att översätta som "demokrati-främjande",³ och (ii) ett empiriskt som handlar om att applicera denna analysmo-

dell på EU:s demokrati-främjande agerande gentemot tre post-kommunistiska stater: Slovakien, Vitryssland och det forna Jugoslavien (FRY), dvs. vad som numer kallas Serbien & Montenegro.

Det *teoretiska* syftet, som (vid sidan av inledningskapitlet) upptar avhandlingens första del, anges som det viktigare av de två (12). Det är indelat i tre delar: en begreppsbestämning och operationalisering av forskningsfältets beroende variabel: "demokratisering" (kap. 2); en litteraturgenomgång och klassificering av olika faktorer som förklarar demokratisering (kap. 3); samt utvecklandet av en analysmodell för att förstå en av dessa faktorer, nämligen demokrati-främjande (kap. 4). Låt mig sammanfatta dessa i tur och ordning.

1. Demokratisering definieras som "en politisk process från diktatur till demokrati" (32). Denna process menar S. kan indelas i tre faser: pretransition, transition, och konsolidering. Dessa tre faser korresponderar mot övergången från totalitära till auktoritära diktaturer (pretransition), från auktoritära diktaturer till elektorala demokratier (transition), samt från elektoral till liberala demokratier (konsolidering). S. menar vidare att begreppet demokratisering kan göras mätbart med hjälp av data från Freedom House, och illustrerar också utifrån dessa data demokratiutvecklingen i världen, på global och regional nivå, under de senaste 30 åren.

2. Genomgången av litteraturen om förklaringsfaktorer till demokratisering sker utifrån en uppdelning i inhemska respektive internationella faktorer. De inhemska delas i sin tur in i socioekonomiska, kulturella och politiska faktorer, medan de internationella delas in i demokrati-diffusion respektive demokrati-främjande. S. menar att de internationella faktorerna i allmänhet försumrats i tidigare demokra-

-
- 1 Docent Jan Teorell är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. E-post: jan.teorell@svet.lu.se
 - 2 Fortsättningsvis avser siffror inom parentes sidhänvisningar till avhandlingen.
 - 3 Demokrati-främjande definieras i avhandlingen dels som "active prodemocratic pressure towards domestic actors" (83), dels som "prodemocratic policies towards domestic actors" (89). Jag har medvetet valt den svenska termen "demokrati-främjande" framför "demokratibistånd", eftersom det senare associerar alltför mycket till "uhjäl" i största allmänhet.

tiseringsforskning (78f), och att detta gäller den ena av dessa, demokrati-främjande, i synnerhet (87). Ifråga om demokrati-främjande har en del empirisk forskning bedrivits, menar S., men här råder särskilt brist på teoretiska studier (86, 87).

3. Det är således på denna punkt S. vill göra sin centrala teoretiska insats (193).⁴ För att förbättra vår teoretiska förståelse av demokrati-främjande utvecklar han en analysmodell med sex aspekter. Den första av dessa är de (i) aktörer som verkar som ”demokrati-främjare”, vilka kan vara globala, internationella, nationella eller sub-nationella. Den andra aspekten är de (ii) intressen som vägleder demokrati-främjarna, närmare bestämt demokrati, marknadsekonomi och säkerhet. Den tredje aspekten är de (iii) metoder som demokrati-främjarna använder för att realisera (*pursue*) sina intressen; dessa metoder kan vara politiska, ekonomiska och militära. Den fjärde aspekten är de (iv) kanaler genom vilka demokrati-främjandet verkställs; dessa kan vara uppifrån eliten och ned till befolkningen (*top-down*) och nedifrån befolkningen och upp till eliten (*bottom-up*). Den femte aspekten är de (v) relationer med motparten som demokrati-främjandet skapar; dessa relationer menar S. kan variera utifrån nivån på de krav (*demand*) som ställs på motparten, och graden av stöd (*support*) som ges av demokrati-främjaren. Den sjätte aspekten, slutligen, är (vi) resultatet (*impact*) av demokrati-främjandet; detta menar S. kan variera utifrån omfattningen (*scope*) och karaktären (*nature*) på mottagarlandets reaktioner, där omfattningen kan vara hög eller låg, och karaktären på mottagandet positiv eller negativ.

4 Sidmässigt är dock kap. 4 bara 16 sidor långt, vilket kan jämföras med kap. 2 (26 sid) och kap. 3 (28 sid).

Avhandlingens andra, och *empiriska* del, inleds med en beskrivning av demokratiseringsprocesserna i de tre utvalda länderna Slovakien, Vitryssland och ex-Jugoslavien (kap. 5). Denna beskrivning över tid – i princip från 1991 till 2004 – görs både utifrån data från Freedom House och med hjälp av fallbeskrivningar utifrån sekundärmaterial, och visar att Slovakien genomfört en lyckad demokratiseringsprocess, Vitryssland en misslyckad – till och med en återgång till autokrati – medan utfallet i ex-Jugoslavien varit mer osäkert. Även om framsteg gjorts under senare år karaktäriserar S. tillståndet i dagens ex-Jugoslavien som ”transitional” (114, 138).

Sedan följer det centrala empiriska bidraget, där analysmodellen appliceras på EU:s demokrati-främjande agerande gentemot de tre utvalda länderna. Denna framställning baseras främst på sekundärlitteratur och centrala EU-dokument, men har i viss mån även kompletterats med material från intervjuer med EU-tjänstemän verksamma inom området (kap. 6).⁵ EU är alltså den demokrati-främjande (i) *aktören* ifråga. Enligt S. har EU:s demokrati-främjande drivits av något olikartade (ii) *intressen* gentemot de olika motparterna: ifråga om Vitryssland har det handlat om marknadsekonomi, ifråga om Slovakien om demokrati och marknadsekonomi, och ifråga om ex-Jugoslavien om säkerhet. Gentemot Vitryssland har ekonomiska (iii) *metoder* använts, vilka (iv) *kanaliserats* nedifrån befolkningen och upp till eliten; gentemot Slovakien har man dock vid sidan av de ekonomiska använt

5 Intervjuernas status i avhandlingen är något oklar: de är 9 till antalet (299), varav 7 dokumenteras i Appendix A, men i den löpande texten refereras endast ett ytterst fåtal gånger till dessa intervjuer.

politiska metoder, och gentemot ex-Jugoslavien, genom invasionen av Kosovo 1999, därtill militära; ifråga om båda de senare länderna har både kanalen uppifrån eliten och ned och nedifrån befolkningen och upp använts. (v) *Relationen* till Vitryssland har karaktäriserats av låga krav och lågt stöd från EU:s sida, medan det motsatta – höga krav och högt stöd – gällt gentemot Slovakien. Gentemot ex-Jugoslavien har kraven genomgående varit högt ställda, men stödet har skiftat från lågt till högt. (vi) *Resultatet*, slutligen, har i fallet Vitryssland varit en negativ reaktion av låg omfattning, i fallet Slovakien en positiv reaktion av hög omfattning, och i fallet ex-Jugoslavien en förändring från en negativ till en mestadels positiv reaktion, som dock hela tiden varit av hög omfattning.

I avhandlingens avslutningskapitel drar S. något mer långtgående slutsatser när han argumenterar för vilka strategier för demokrati-främjande som kan förväntas bli mer eller mindre framgångsrika (kap. 7). Det Slovakiska fallet – där EU drevs av ett demokratiintresse, använde politiska och ekonomiska metoder som kanaliseras både uppifrån och nedifrån, ställde höga krav och samtidigt gav starkt stöd – anges som den mest framgångsrika strategin; S. kallar denna strategi ”villkorat samarbete” (*democratization through conditional cooperation*). Sannolikheten för framgång beskrivs dock som betydligt lägre om den Vitryska strategin används, dvs. utan ett pådrivande demokratiintresse, med enbart ekonomiska metoder och kanalisering nedifrån, samt med låga krav och ett svagt stöd; denna mindre framgångsrika strategi kallar S. ”smittostrategin” (*democratization through contagion*) utifrån föreställningen att det enda som skulle kunna bidra till en demokratisering av Vitryssland vore att landet passivt ”smittades” av

demokratin från närliggande länder. Det ex-Jugoslaviska fallet, slutligen, visar att demokrati-främjande också kan ske genom en ”kontrollstrategi” (*democratization through control*), där säkerhetsintressen driver och militära tvångsmetoder används; denna strategi riskerar att leda till ett osäkert utfall där demokratisering inte följs av konsolidering (196f).

Avhandlingen avslutas med en kort reflektion över studiens begränsningar, vilka samtidigt pekar på behovet av framtida forskningsinsatser. De teoretiska begränsningarna beskrivs som bristen på integrering av inhemska och internationella förklaringsfaktorer, samt frånvaron av ett fler-aktörsperspektiv. De empiriska begränsningarna beskrivs som behovet av att pröva analysmodellen i en annan geografisk och historisk kontext.

Styrka och svagheter

S:s avh. både ger ett teoretiskt och empiriskt bidrag till forskningsfältet ifråga. Avhandlingen är väl disponerad och klart och tydligt skriven. Genomgången av demokratiseringslitteraturen vittnar om en stor beläsenhet i ämnet. Genom att spjälka upp fenomenet demokrati-främjande i olika aspekter öppnas upp för ett mer nyanserat tänkande om detta fenomen i framtiden. Det råder också brist på aktörsoorienterade studier av i synnerhet de internationella förklaringsfaktorerna till demokratisering. De empiriska fallen illustrerar på ett förtjänstfullt sätt hur demokrati-främjande kan variera i praktiken.

Samtidigt är det min bedömning att S:s bidrag är mycket mer begränsat än vad han själv försöker göra gällande. Jag håller således inte med om hans egen beskrivning av avhandlingens begränsningar. När det gäller avhandlingens *teoretiska* insats anser jag, för det första, att bidraget till diskussionen om demokratibegreppet

och om förklaringsfaktorer till demokrati är marginellt. När det gäller synen på demokratisering ligger avhandlingen snarare i mittfåran av *en* dominerande forsknings-tradition på området, den som brukar gå under benämningen "the transition paradigm". Att definiera demokratisering som en "process" från diktatur till demokrati, och att tala om demokratiseringsprocessers olika "faser" leder i slutändan – trots S:s medvetenhet om detta (34) – till just den kritik som anförts mot att tolka demokratiseringsprocesser i termer av ett predestinerat slutmål mot vilket alla länder, av något slags inneboende kraft, strävar.⁶ När det gäller genomgången av förklaringsfaktorer till demokratisering kan man också sätta vissa frågetecken kring S:s beskrivning av de internationella förklaringsfaktorernas eftersatthet. I själva verket citerar S. själv ett flertal viktigare arbeten på detta område som skrevs redan i slutet av 1980- och i början av 1990-talet.⁷ Han försummar dessutom att uppmärksamma den tidigare litteratur som brukar gå under benämningen "beroendeskolan", enligt vilken integration i det

internationella kapitalistiska systemet hade en negativ inverkan på förutsättningarna för demokratisering i ett land.⁸

För det andra menar jag att värdet av den utvecklade analysmodellen framför allt begränsas av dess tvehågsna och ofullgångna relation till en mer fulljädrad förklarings-teori. En mer klagörande uppsjälkning av demokratifrämjandets variationer hade enligt min mening varit att utgå från VEM som gör det (aktörer), VARFÖR de gör det (vilka intressen/motiv som vägleder dem), HUR de gör det (exempelvis genom användandet av mer eller mindre villkorade politiska, ekonomiska & militära medel, med olika grad av investerade resurser), samt vilken REAKTION detta leder till i mottagarlandet (hos elit respektive befolkning). Detta hade gjort den så kallade "analysmodellen" till en egen liten teoribildning på området. Utifrån denna hade man sedan kunnat utveckla prövbara hypoteser om hur förutsättningarna för demokratisering i ett land påverkas av VEM som är demokratifrämjare, HUR denna demokratifrämjare agerar, och av den REAKTION som detta agerande framkallar (även om det senare givetvis i den tänkta orsakskedjan hamnar väldigt nära det som skall förklaras). Med tanke på att den litteratur om demokratisering S. vill bidra till just har ett förklarande syfte hade en sådan förklarande ambition tätt sig helt naturligt. S. söker nu gömma sig bakom vaga formuleringar av

6 Den kritik jag åsyftar är givetvis Thomas Carothers, "The End of the Transition Paradigm", *Journal of Democracy* 13(1), 2002.

7 Närmare bestämt Laurence Whitehead, "International Aspects of Democratization", i O'Donnell, G., Schmitter, P., & Whitehead, L., red., *Transitions from Authoritarian Rule: Comparative Perspectives* (Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press, 1986); Huntington, Samuel, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* (Norman: Oklahoma University Press, 1991); Pridham, Geoffrey, red., *Encouraging Democracy: The International Context of Regime Transition in Southern Europe* (London: Leicester University Press, 1991); Geoffrey Pridham, Eric Herring & George Sanford, red., *Building Democracy? The International Dimension of Democratization in Eastern Europe* (New York: St. Martins Press, 1994).

8 Två av de mest välciterade referenserna inom denna litteraturbildning är Andre Gunder Frank, *Capitalism and Underdevelopment in Latin America: Historical Studies of Chile and Brazil* (New York & London: Modern Reader Papersbacks, 1969); Wallerstein, Immanuel, *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century* (New York: Academic Press, 1974).

typen att "inga kausala relationer har eftersträvat, bara logiska" (11; jfr 14), men detta gör knappast saken bättre.

I ett ytterligare steg tillbaka i förklaringskedjan skulle jag också gärna ha sett en mer ambitiös diskussion av de intressen som kan motivera internationella aktörer att främja demokrati i andra länder. Detta gäller i synnerhet det så kallade "demokrati"-intresset, som S. anför vid sidan av ekonomiska och säkerhetsintressen. En mer precis tolkning av detta intresse torde vara att vissa internationella aktörer kan ha ett intresse av att främja demokrati *i sig*, medan andra endast gör detta med det *instrumentella* syftet att uppnå andra mål (såsom ekonomisk vinst, säkerhet). Detta reser emellertid i sin tur frågan varför det skulle kunna finnas ett intresse för att främja demokrati i sig givet att demokrati-främjande både är ett riskabelt och kostsamt företag. S. skisserar en lösning på detta problem som utgår från att det i demokratier utvecklas en *norm* enligt vilken man bör överföra på andra politiska aktörer i det internationella systemet de värdesystem som reglerar ens beteendesätt på hemmaplan (91ff). Detta reser emellertid bara återigen frågan *varför* ett sådant normsystem i så fall skulle uppstå, samt vilka de sanktioner (internaliserade eller inte) skulle vara som upprätthåller normsystemet. På denna punkt hade S. med fördel kunnat skärpa sitt teoretiska bidrag.

Relaterat till den ofullgångna förklaringsambitionen anser jag, för det tredje, att avhandlingens främsta *empiriska* brist är att S. inte tillräckligt övertygande lyckas visa att variationer i EU:s demokrati-främjande verkligen bidrog till att förklara utfallet i de tre studerade länderna, och inte bara avspeglade en process som egentligen bestämdes av andra faktorer. Till S:s försvar kan anföras att han primärt sett sin uppgift som teoretisk. Men faktum kvar-

står att nästan halva boken utgörs av en empirisk analys, och att S. dessutom som redan nämnts drar ganska långtgående slutsatser från sina empiriska fall.

Ifråga om EU:s relation till Vitryssland kan man fråga sig om ett utökat demokratibistånd, i linje med det man riktade till Slovakien, verkligen hade inneburit någon skillnad för Lukashenkas möjligheter att sitta kvar vid makten. S. beskrivning av detta fall ger mest belägg för att EU egentligen bara valde att vända kappan efter den inhemska vinden i Vitryssland under mitten av 1990-talet. I takt med att den auktoritära regimen hårdnade svalnade EU:s intresse av att ha några relationer med Vitryssland. Ifråga om EU:s relation till ex-Jugoslavien kan man till att börja med sätta frågetecknen vid S. tolkning av den militära insatsen mot Kosovo som "demokrati-främjande". Att syftet primärt skulle ha varit att destabilisera Milosevics regim i Belgrad är i alla fall inget han anför några belägg för. Dessutom skulle man kunna invända att denna militära aktion inte alls drevs fram av EU, utan av USA (via FN). EU framstår således i fallet ex-Jugoslavien som en internationell aktör av underordnad betydelse.

I fallet Slovakien förefaller förvisso slutsatsen rimlig att EU:s agerande var av central betydelse för utfallet och ifråga om denna slutsats har S. även gott sällskap av ett flertal andra forskare på området.⁹ Frå-

9 Geoffrey Pridham, "Complying with the European Union's Democratic Conditionality: Transnational party Linkages and Regime Change in Slovakia, 1993-1998," *Europe-Asia Studies* 54(2), 1999; Jeffrey Kopstein & David Reilly, "Geographic Diffusion and the transformation of the Postcommunist World", *World Politics* 53(October):1-37, 2000; Steven Levitsky & Lucan Way, "Linkage versus Leverage: Rethinking the International Dimension of Regime Change", *Comparative Politics*, vol 38 (4) s 379-401, 2006.

gan är dock *vad* det närmare bestämt var i EU:s agerande som förklarar det positiva utfallet för demokratiseringsprocessen i Slovakien. En inte orimlig tolkning skulle vara att den kritiska komponenten utgjordes av ett hägrande EU-medlemskap. Utan medlemskapet som morot kan man fråga sig om EU:s demokratifrämjande aktioner alls hade haft samma effekt. Detta innebär i sin tur att man kan ifrågasätta de andra "aspekter" som S. i slutsatserna lyfter fram som kritiska för en framgångsrik demokratifrämjande aktion; att det bakomliggande intresset bör vara "demokrati i sig", att metoderna bör vara politiska och ekonomiska, och bör kanaliseras både uppifrån och nedifrån (196f). Utan medlemskapsincitamentet torde dessa faktorer ha haft föga inverkan på den slovakiska regimen.

Av detta följer också att vissa frågetecken måste sättas kring hur långtgående generaliseringar som kan växlas ut ur avhandlingens empiriska fynd. Om EU exempelvis skulle få för sig att vilja främja den demokratiska utvecklingen i, säg, Zimbabwe, skulle det hjälpa föga även om man tillämpade hela det paket av åtgärder S. förordar. Utan att kunna erbjuda fördelarna med ett medlemskap (vilket knappast skulle bli aktuellt), skulle en sådan demokratifrämjande aktion ha föga effekt på Mugabes auktoritära regim. Kanske är det rent av så att den lyckade demokratifrämjande aktionen i Slovakien utgör ett sällsynt undantag i demokratins historia?

Cecilia Eriksson: "Det borde vara att folket bestämmer". En studie av ungdomars föreställningar om demokrati", Örebro Studies in Political Science 16, 2006.

ANN-DORTE CHRISTENSEN¹

Denne anmeldelse bygger på mit indlæg som opponert ved det offentlige forsvar af Cecilia Erikssons (CE) afhandling ved Örebro Universitet den 29 september, 2006. Indledningsvis vil jeg understrege, at der er tale om en omfattende og velgennemført undersøgelse. Afhandlingen giver ny viden om de unge medborgeres demokratiopfattelser, og den rejser interessante perspektiver for nordisk statsvidenskabelig forskning. Afhandlingen bærer præg af, at den bygger på et grundlæggende positivt syn på de unge. Det er tydeligt, at CE har taget de unge alvorligt i såvel den teoretiske tilgang til de unge medborgere som i det konkrete empiriske arbejde med de skoleelever, som indgår i undersøgelsen.

Mine mere kritiske kommentarer vil jeg samle i fire hovedtemaer (1) Opfattelsen af de unge medborgere, (2) Den demokratiteoretiske vinkel, (3) Metode og operationalisering, (4) Kommentarer til afhandlingens konklusioner. Først vil jeg dog give et kort rids af afhandlingens problemstillinger og hovedresultater.

CEs udgangspunkt er almindelige menneskers forestillinger om demokrati, som undersøges med udgangspunkt i de unge medborgere mellem 14 og 19 år. Studiet

1 Ann-Dorte Christiansen är ass. professor vid Institute for History, International and Social Studies vid Aalborgs universitet
E-post; adc@ihis.aau.dk